

Závěr

Cíl mé rigorózní práce jsem naznačila již v úvodu. Mojí snahou nebylo podat zevrubný výklad institutu vlastnictví a všech jeho projevů v pozitivní právní úpravě. S ohledem na rozsahová omezení by to patrně ani nebylo možné. Předložený text proto nelze považovat za detailní rozbor platné právní úpravy vlastnictví, ale zabývá se pouze vybranými otázkami a problémy. Nechtěla jsem se věnovat pouze platné právní úpravě, neboť paragrafované znění občanského zákoníku je úspěšně interpretováno v komentářích k občanskému zákoníku a základy a nejdůležitější zásady občanského práva hmotného jsou dobře rozpracovány autory v právnických učebnicích.

Mou snahou bylo v jednom díle zobrazit institut vlastnictví v jeho základních rysech tak, jak se postupně vyvíjelo, stagnovalo či dokonce degradovalo v různých dobách a v závislosti na politickém systému. Pro budoucnost naší, ale i dalších generací je třeba si uvědomit, a netýká se to pouze institutu vlastnictví, ale potažmo celého právního systému, že vývoj jednotlivých institutů či celého právního řádu s tím jak vzrůstá vyspělost národa a technický pokrok, není automaticky zabezpečen demokratický vývoj právního systému v zemi.

Snad každý z nás při svém studiu obdivoval důmyslnost a propracovanost římského práva. V určitém směru se jeho dokonalost stala vzorem pro ostatní státy světa. Nejedna z nás si určitě kladl otázku, jak je možné v 6. století vytvořit něco tak velkolepého, jenž přetrvává po celá staletí a bude v určitém smyslu aktuální i v současném moderním 21. století (roku 529 byl vydán Corpus iuris civilis).

V dalších kapitolách jsem se věnovala úpravě vlastnictví v Československé republice tak jak ji známe z občanského zákoníku z roku 1950 a z r. 1964. Tato éra je dobou nastoupeného socialismu a totalitního nedemokratického politického uspořádání. Bohužel musíme konstatovat, že se v těchto zákonících setkáváme s degradací celého právního systému a s úpadkem právní morálky. Socialistické vlastnictví se stalo páteří nového občanského práva. Hlavní důraz byl kladen na omezení vlastnictví, docházelo k masovému znárodňování průmyslu, peněžnictví, velkoobchodu i půdy. Osobní a soukromé vlastnictví bylo Ústavou připuštěno jen ve velmi omezené míře.

Právní rovnost mezi jeho subjekty jako jednu ze základních zásad soukromého práva porušil občanský zákoník z r. 1950, když jednoznačně preferoval zvláštní ochranu socialistickým právním osobám. V tzv. středním zákoníku došlo k opuštění staré zásady římského práva, podle které se stavba považovala za součást pozemku a začalo nově platit pravidlo superficies solo non cedit. Tato zásada platí na území České republiky

doposud a je příčinou velkých potíží, které se nejvýrazněji projeví při restitučním řízení.

V novém občanském zákoníku z r. 1964 byla ustanovení jež se týkala soukromého vlastnictví zařazena až do části osmé v závěrečných ustanoveních. Na tento druh vlastnictví pohlížel zákonodárce jako na vztahy, které nejsou právně významné, jsou dočasného charakteru a zanedlouho budou odstraněny. Zákonodárce dokonce stanovil i limit pro kumulaci majetku, kdy meze vlastnictví byly ponechány na správním uvážení. Až do novely občanského zákoníku v r. 1982 chyběla řada pro život nepostradatelných institutů jako sousedské právo, vydržení nebo držba. V kodexu nalézáme i určitá represivní opatření, která se pravidelně používala proti osobám, jenž opustily Československou republiku bez příslušného správního povolení. Stát měl ze zákona přístup k majetku těchto osob, aniž by se k tomu vyžadovalo rozhodnutí nezávislého soudu.

Část nejrozsáhlejší zaujímá třetí oddíl mé rigorózní práce pojednávající o současné platné právní úpravě vlastnického práva. Po listopadu 1989, po nastolení svobody a demokracie v Československu bylo třeba v první řadě zareflektovat na nově nastolené společensko-ekonomické poměry. Společenské, právní a hospodářské změny učinily z právních učebnic a příruček nepotřebný materiál pro praxi, který by mohl být zajímavým nanejvýš tak pro právní historiky. Naléhavost rychle řešit množství otázek měla přednost před kvalitou zpracovaných odpovědí. Bylo třeba se rychle navrátit k původním tradicím a hodnotám první republiky. Tento fakt nám osvětluje důvod velkého množství postupně přijímaných více či méně kvalitních novel.

Právní úprava vlastnictví patří mezi nejzávažnější části občanského zákoníku, neboť každá fyzická osoba opakovaně vstupuje do vlastnických vztahů, jimiž je výrazně ovlivněna její životní úroveň a také vztahy s jinými subjekty ve společnosti. Výrazný dopad právní úpravy vlastnických vztahů na každodenní život občanů a značná frekvence této právní problematiky v soukromých i společenských vztazích, daly podnět i ke vzniku této rigorózní práce.

Jak plyne z právní úpravy provedené v občanském zákoníku a vyplývající z Ústavy ČR, vlastnická soustava v právním řádu ČR je jednotná. Úprava nabývání vlastnictví však není prosta jistých problémů. K největším nedostatkům současné právní úpravy nabývání vlastnictví bych jmenovala nejednotné chápání pojmu věc v právním smyslu (což je způsobené chybějící definicí věci) a jako další poukazuji na slabou úpravu nabytí vlastnictví od nevlastníka a s tím spojený princip ochrany dobré víry poctivého nabyvatele.

Soukromé vlastnické právo je pro příznivý vývoj společnosti naprosto nezbytnou podmínkou. K tomu, aby jedinec mohl svobodně žít, musí mít co největší svobodnou vůli pro rozhodování. Je nutné poukázat na nebezpečí množství příkazů a způsoby, jimiž jsou uplatňovány. Může nastat i takový případ, že snaha o přílišnou regulaci se ve svém konečném efektu májí účinkem a může zhoršovat i to, co měla původně zlepšovat. Je proto zapotřebí, aby každá regulace měla své hranice.

Právní teorie exaktní vymezení sousedských právních vztahů nepodává a v podstatě by to ani nebylo možné, neboť mezi sousedy vznikají vztahy různé povahy, které se vymykají jednoduché definici. Obtížnost výkladu § 127 ObčZ se dá poznat také z toho, kolik se vyskytuje v tomto ustanovení neurčitých pojmů. Např. co to je „obtěžovat nad míru přiměřenou poměrům“? Nebo co lze považovat za nešetřnost? Při výkladu neurčitých norem je třeba přihlížet k základním principům soukromého práva. J. Hurdík za základní v soukromém právu považuje např. autonomii vůle, princip vše je dovoleno, co není výslovně zakázáno, zásadu ekvity, princip dobrých mravů zásadu právní jistoty atd. Pokud se zamyslíme nad tím, proč právě u úpravy sousedských práv se příslušná ustanovení hemží neurčitými výrazy, dojdeme k závěru, že nejde o nedostatek legislativy, naopak rozmanitost upravované látky vyžaduje, aby se takových obecných výrazů použilo. Osoba, která provádí interpretaci má potom poměrně široké možnosti k vyjádření, co v konkrétním případě nalézá jako spravedlivé v rámci oněch obecných slov. Potom se dá použít ekvity tak, aby se nejvyšší právo nestalo hrubou nespravedlností.

Co se týká ochrany vlastnického práva, shledáváme, že právní úprava je poněkud nedostačující. Vlastnické žaloby nejsou v platném občanském zákoníku podrobně upraveny. Původně obsahoval občanský zákoník ustanovení o těchto žalobách jen v § 132 (dnes § 126), který obecně konstatoval, že občan má právo na ochranu proti tomu, kdo neoprávněně do jeho vlastnického práva zasahuje, zejména se může domáhat vydání věci na tom, kdo mu ji neprávem zadržuje. Toto ustanovení bylo novelou č. 509/1991 Sb. změněno tak, že ochrana byla poskytnuta i oprávněnému držiteli a byly upraveny i základní otázky vztahu mezi vlastníkem a držitelem. Přesto je úprava stále kusá a mnohé otázky lze řešit jen za pomoci výkladu. Stále častěji se lze setkat s případy, kdy soudy ve věcech ochrany vlastnického práva, případně v dalších vlastnických věcech, provádějí výklad zákonných ustanovení za pomoci Listiny základních práv a svobod, ať již přímo jejího výslovného znění, zejména čl. 11, týkajícího se vlastnického práva, nebo provádějí interpretaci za pomoci hodnot, které Listina chrání.